

החצוצרות

במדבר י

- א וַיִּדְבֹּר ד' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:
ב עֲשֵׂה לךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם
וְהָיוּ לךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמִסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת.
ג וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד.
ד וְאִם בָּאֶחָת יִתְקְעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל.
ה וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִינִים קִדְמָה.
ו וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִינִים תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם.
ז וּבִהְקֵהִיל אֶת הַקֹּהֵל תִּתְקְעוּ וְלֹא תִרְיעוּ.
ח וּבְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַחֲצוֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לַחֲקֵת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם.

1. "עשה לך שתי חצוצרות כסף" –
א. מדוע כתוב "לך", וכי החצוצרות היו לצורכו הפרטי של משה?
ב. מדוע יש צורך בשתי חצוצרות כדי להקהיל את העדה?
2. "מקשה תעשה אתם" – מדוע על החצוצרות להיות עשויות מקשה אחת?
3. "והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות" – והלא הענן הורה על מסע המחנות. מה הצורך בחצוצרות?
4. לחצוצרות חשיבות נצחית: "והיו לכם לחקת עולם לדורותיכם". מדוע? לכאורה תפקידן היה שימושי בלבד וזמני: למקרא העדה ולמסע המחנות.
5. "ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה... ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל" –
א. מדוע להקהלת הנשיאים תקעו בחצוצרה אחת ולהקהלת כל העדה תקעו בשתיים?
האם למספר החצוצרות יש משמעות משל עצמו או שהוא רק מסמן את מי מקהילים?
ב. הכתוב מקדים את הקהלת העדה להקהלת הנשיאים. מדוע, האם לא ראוי להקדים את הנשיאים מפאת מעלתם?
ג. הנשיאים ראשי אלפי ישראל – מה מוסיף תואר זה?
6. במקרא העדה והנשיאים נאמר "ותקעו... יתקעו" ואילו במסע המחנות "ותקעתם תרועה".
א. מדוע?
ב. "ותקעתם תרועה" – מדוע לא נאמר 'והרעותם תרועה'?
7. החצוצרות שימשו גם למסע המחנות, אך רק אלו החונים קדמה (מזרחה) ותימנה (דרומה) מוזכרים. האם המחנות החונים במערב ובצפון לא נסעו על פי החצוצרות?
8. לשם מה התוספת בסיום פסוק ו "תרועה יתקעו למסעיהם"?

"עשה לך שתי חצוצרות"

"עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה אחת תעשה אתם" – ברור שהחצוצרות לא היו לשימוש פרטי של משה. לכן המדרש אומר:

"עשה לך – אתה משתמש בהן שאתה מלך ואין אחר משתמש בהן"¹.

כלומר, החצוצרות שעשה משה היו מיוחדות לו ומתאימות למדרגתו: "כבוד גדול חלק הקב"ה למשה שאמר לו עשה לך שתי חצוצרות ולא ליהושע"². וכן: "כל כלים שעשה משה³ כשרים לו וכשרים לדורות. [אבל] חצוצרות כשרות לו ופסולות לדורות"⁴. מכאן ש"עשה לך" – עשה לפי מדרגתך.

מה ייחודן של החצוצרות הללו שנגזזו לאחר מות משה?

הרב הירש מסביר שהמילה חצוצרה היא מלשון חֶצֶר⁵. בספר תהלים דוד המלך אומר: "שתולים בבית ד' בחצרות אלהינו יפריחו"⁶. מי ש'שותל' עצמו שנים ארוכות בבית ד' בעמל התורה ובפיתוח כישרונותיו הרוחניים והמוסריים – לכשיצא מבית המדרש יאיר באישיותו את החצרות, את כל חיי המעשה "פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול"⁷. הוא ילמד "כי הטכניקה האנושית נוצרה כדי לשמש את העולם ואת החיים הנועדים על-פי דבר ד' להיות חיים תמימים וטהורים כאשר עשה אלקים את האדם ישר"⁸.

הרב קוק מבאר שיש שני סוגי קולות: קול שופר וקול חצוצרה. קול השופר מביע את הטבע הישראלי הטהור הנאמן לאלוקיו, לצור מחצבתו, וקול החצוצרה מביע את התפשטותו של הטבע הישראלי בכל חיי המעשה שמחוץ לבית המדרש, ב"טכניקה כולה וכל הסתעפויותיה"⁹. דוד המלך אומר: "בחצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד"¹⁰ – בראש השנה, יום המלכת ד' בעולם, תקעו במקדש בשופר ובחצוצרות יחד, אך "שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר"¹¹. הרב קוק מסביר שקול השופר המלך בקול החצוצרות מבטא מדרגת חיים שלמה שבה כל חיי המעשה וההתפתחות הטכנולוגית מופיעים "בהתאמה עם חוקי התורה ויפעת אורה"¹². מכאן מובן מדוע הצטוו משה להכין שתי חצוצרות דווקא; אומנם המספר שתיים מורה על שניות וריבוי, אך החצוצרות העשויות מקשה אחת מלמדות שאמת אחת גלומה בכל ריבוי הכוחות בעולם.

¹ במדבר רבה טו טז.

² קהלת רבה ח יא.

³ כגון הארון והמנורה.

⁴ מנחות כח ע"א-ע"ב.

⁵ רש"י הירש לפסוק ב ד"ה חצוצרות.

⁶ תהלים צב יד.

⁷ שם א ג.

⁸ מאמרי הראיה, עמ' 147.

⁹ שם.

¹⁰ תהלים צח ו.

¹¹ ראש השנה ג ג.

¹² מאמרי הראיה שם.

במשה רבנו הופיעה בפועל קומת החיים הרמוזה בחצוצרות. משה רבנו הוא מלך – "ויהי בישרון מלך"¹³ ומלכותו היא קומת החיים שבה "ויתנו כל לעבדך"¹⁴ – כל כוחות החיים מאירים את אור הנשמה ונפעלים ממנה בגלוי – "כי קרן עור פניו"¹⁵. רק אצלו שררה הרמוניה מוחלטת בין החיים על כל מרכיביהם ובין האידאה האלוקית; מאווי גופו היו מאווי נשמתו¹⁶. רק בחייו, מכוח מדרגתו השלמה, יכלה האומה להתעלות אל "על פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו" ולגלות שאין לה מעצמה דבר אלא הרצון האלוקי. לכן

"חצוצרות שעשה משה במדבר בשעה שנטה למות – גנום הקב"ה"¹⁷.

החצוצרות משקפות אפוא את מעלתו הנשגבה של משה "האיש", שלא קם עוד כמותו.

"והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות"

לעומת הענן שסימן לעם את זמן המסע ואת כיוונו, החצוצרות סימנו את סדרו: מי השבטים הנוסעים תחילה ומי אחריהם.

"והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות" – אומנם רק בזמנו של משה, עת שהו במדבר, שימשו החצוצרות למקרא העדה ולמסע המחנות. אולם החצוצרות סימנו את המגמה הרחבה עד מאוד של האומה – להשמיע את 'קול השופר' בכל מרחבי החיים ולכן תפקידן לא היה מעשי בלבד; הן גם קראו את קריאת הכיוון הלאומית שבשבילה נועדים ובעבורה נוסעים: "בחצרות אלהינו יפריחו". לפיכך:

"ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והיו לכם לחקת עולם לדורותיכם" – בכל הדורות יתקעו בחצוצרות: במלחמות – "וכי תבאו מלחמה בארצכם", ובהקרבת הקרבנות – "על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם". התורה קבעה שהכהנים הם שיתקעו בהן "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא"¹⁸. דווקא הכהנים מסוגלים להוביל את העם להביע בחייו את התוכן הגלום בחצוצרות ולהביא להתפשטות הקדושה גם בכל סעיפי החיים המעשיים. מעלת הכהנים משקפת את כשרונה הרוחני והמוסרי של האומה – "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"¹⁹, ולכן הם מסוגלים לרוממה להגשים את ייעוד חייה.

"ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד. ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל" – הנשיאים הם 'ראש' האומה. באמצעותם התגבשו כל הפרטים סביב מרכז אחד, נעשו אגודה אחת והופיעו כישות אורגנית. לכן האות להתכנסותם היה תקיעה בחצוצרה אחת. הרב הירש מסביר:

¹³ דברים לג ה.

¹⁴ מתוך פיוט במוסף לראש השנה בנוסח אשכנז.

¹⁵ שמות לד ל.

¹⁶ עיין שובו אלי, עמ' 143.

¹⁷ בראשית רבה צו ג.

¹⁸ מלאכי ב ז.

¹⁹ שמות יט ו.

"היו תוקעים בחצוצרה אחת; ובכך היו נותנים ביטוי למושג היחידה.
אולם אם נקראה העדה בריבוי פרטיה, היו תוקעים בשתי חצוצרות,
ובכך היו נותנים ביטוי למושג הריבוי"²⁰.

על כל אלף איש מישראל היה ממונה שר אלף, ונשיא כל שבט היה ממונה על שרי האלפים בשבט²¹. התואר "ראשי אלפי ישראל" מצביע אפוא על מעמד הרם ועל גודל אחריותם של הנשיאים ש"הם במעלה הגדולה לכל אלפי ישראל"²². כמו כן כותב בעל פירוש שפתי כהן שהמילה "אלפי" היא מלשון לימוד כמו "וְאֶלְפֵי חִכְמָה"²³. לכן פירוש הביטוי "אלפי ישראל": "שהם מלמדים ומורים להם [לישראל] עניני התורה"²⁴. אם כן, הביטוי "ראשי אלפי ישראל" מורה גם על גדלותם התורנית של הנשיאים שהיו ראשי ההוראה.

ציון מעלתם הרמה עשוי להסביר מדוע כינוסם אל פתח אוהל מועד נזכר לאחר כינוס העדה כולה. מעלתם באה לידי ביטוי גם בענוותנותם כלפי העדה: הם ידעו שמעמדם אינו נובע ממעלה אישית-פרטית אלא הוא בבואה של מעלת האומה בכללה, מפני שלולא העדה הקדושה לא היו הם ראשיה. היותם "ראשי אלפי" נובע מכוח "ישראל". הם העמידו בראש מעייניהם את העדה וידעו שכל עניינם הוא להיות 'עבד לעם קדוש' – להוציא לפועל את סגולתו²⁵.

"ונועדו אליך כל העדה אל פתח אוהל מועד" – מקום כינוסם של העדה ושל הנשיאים היה אל מול פתח אוהל מועד כי רק בזכות השכינה השורה עליהם היו מסוגלים להופיע בתור 'כנסת ישראל', בתור עדה אחת שכל עניינה הוא לגלות את שם ד' בעולם. לפיכך כינוסם היה בתקיעה רגילה. תקיעה היא קול ישר ופשוט, מתמיד, שאינו נקטע²⁶, והיא מבטאת את מדרגת הטבעית והמקורית של האומה המגובשת שכל עניינה להביא להשראת השכינה בעולם.

במסע המחנות נוספה לתקיעה גם תרועה: "ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החנים קדמה. ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החנים תימנה תרועה יתקעו למסעיהם". תרועה מלשון "תרעם" [תשברם] בשבט ברזל²⁷. כידוע, תרועה היא "הקול השבור, הרועד, המתקבל מתוך ריבוי של קולות קצרים"²⁸. היא מבטאת את ריבוי הפרטים והמעשים המרכיבים את המציאות וכן את קשיי הדרך, סיבוכיה ומשבריה. לפיכך אין פלא שבמסע המחנות עת יציאתם לדרך תקעו תרועה – הדרך מורכבת, מלאה התמודדויות ומשברים. אולם מדוע נאמר "ותקעתם תרועה" ולא 'והרעותם תרועה'?

הרב הירש מבאר:

²⁰ רש"י הירש לפסוקים ג-ז ד"ה בפסוק ב נאמר.

²¹ ראב"ע במדבר ט טז.

²² רמב"ן דברים כט ט.

²³ איוב לג לג.

²⁴ שפתי כהן במדבר ד כ.

²⁵ על מעלת הענוה של הנשיאים עיין עוד שובו אלי, עמ' 250.

²⁶ עיין רש"י הירש שם ד"ה ותקעו.

²⁷ תהלים ב ט.

²⁸ רש"י הירש שם.

”ותקעתם תרועה – ... למדנו מכאן

שיש לצרף את שני קולות האלה ולפתוח את התרועה בתקיעה;

ובהתאם לכך הרי 'תרועה יתקעו' של פסוק מורה

שיש לסיים את התרועה בתקיעה”²⁹.

במסע המחנות תקעו בחצוצרות ”פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה”³⁰ – תקיעה תרועה תקיעה. אומנם הדרך היא בבחינת תרועה אך היא איננה עומדת בפני עצמה. התורה מקפידה שתישמע תקיעה לפניו ולאחריה כדי ללמד מהו מוצאה ומהו יעדה – ”דע מאין באת ולאן אתה הולך”³¹. בבסיס הכול עומד טבעה העצמי והמקורי של האומה המתבטא בקול הישר והאחדותי (פשוטה לפניו). קולה הנשמתי והטהור של האומה יוצא אל הפועל בכל סיבוכי החיים ומהמורותיהם (תרועה). מטרת הדרך המפותלת היא לחשוף את טבע האומה בכל מרחב המידות והמעשים עד שיופיע בהארתו השלמה (פשוטה שלאחריה)³².

לאור הדברים מתבררת כוונת הפסוק ”אשרי העם ידעי תרועה ד' באור פניך יהלכון”³³. מדוע ידיעת התרועה מביאה אושר? ידיעת התרועה איננה המומחיות המעשית להשמיע קולות באמצעות שופר; זאת גם הגויים יכולים לעשות. ידיעת התרועה היא הכישרון להלך באור פני ד', כלומר לייסד חיים שבכל פרטיהם ובאמצעותם אור ד' הולך ומתגלה בעולם. סגולת ישראל מתבטאת ביכולתה של האומה להשמיע את אומר החיים האלוקי בכל דרכי חייה –

”אשרי העם יודעי תרועה – זה דור המדבר שהיו חונים ונוסעים בתרועה”³⁴.

”דור המדבר שהוא היה דור שקיפל [כלל וריכוז בו] את התמצית של דורות הבאים כולם”³⁵ נשא בקרבו את מדרגת חייה העתידית של האומה שבה אפילו על מצילות הסוס יהיה כתוב קודש לד',³⁶

מן המילים ”תרועה יתקעו למסעיהם” הרמב”ן לומד שתקעו בחצוצרות גם למסע המחנות שבמערב ובצפון, וכך הוא כותב:

”ואמר 'תרועה יתקעו למסעיהם' – שיתקעו כן לכל מסעיהם

²⁹ שם.

³⁰ ראש השנה לג ע”ב.

³¹ אבות ג א.

³² מועדי הראייה: חגים וזמנים בהגותו ובאורח חייו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק, בעריכת הרב משה צבי נריה תשנ”א עמ' סב–סג. עיין גם שיחות הרב צבי יהודה מועדים א', תשס”ו עמ' 25.

³³ תהלים פט טז.

³⁴ מדרש תהלים (בובר) פא ד.

³⁵ עין איה שבת א, פסקה עח עמ' 105.

³⁶ על פי הפסוק בזכריה יד כ.

לומר שיתקעו תרועה שלישית למסע המחנות החונים ימה,
ורביעית למסע החונים צפונה, כי לכל דגל מסע בפני עצמו"³⁷.

כל מחנה ומחנה נדרש לספוג אל תוכו את קול החצוצרות שהביעו את תוכן הדרך – "באור פניך
יהלכון".

³⁷ רמב"ן לפסוק י.